

КЪРТ ВОНЕГЪТ ОБРЪЩЕНИЕ КЪМ ОБЩЕСТВОТО НА АМЕРИКАНСКИТЕ ФИЗИЦИ

Превод от английски: Владимир Германов, 2000

chitanka.info

Моят единствен брат е физик на облаците. Той е с девет години по-стар от мен и в младостта ми беше мое вдъхновение. Работеше в изследователската лаборатория на „Дженеръл Електрик“ в Скенектади. В онези дни Бърнард работеше с Ървинг Лангмюър и Винсънт Шефър върху преципитирането на някои видове облаци в дъжд или сняг — със сух лед, сребърен йодид или нещо подобно.

В Скенектади беше прословут с вечно разхвърляната си лаборатория. Имаше служител по безопасността, който често го посещаваше и го молеше да махне смъртоносните капани навсякъде из стаята. Един ден брат ми му каза: „Ако мислиш, че това е хаос, трябва да видиш какво има тук“. И му посочил главата си. Обичам го заради тези неща. С него много се обичаме, макар че аз съм хуманист, а той е физик.

Очарован съм, че в бележката, отпечатана в програмата ви, ме наричат „хуманист“. Винаги съм смятал себе си за параноик или човек с прекалени реакции, който си изкарва прехраната по съмнителен начин чрез душевните си болести. Авторите на художествена литература най-често не са в цветущо душевно здраве.

Много от вас са учители по физика. И аз съм бил учител. Преподавал съм творческо писане. Често съм се питал какво си мисля, че правя, като преподавам творческо писане, тъй като търсенето на писатели е твърде малко в тази долина на сълзите. Много пъти съм се чудил каква ли е ползата от всички изкуства, с едно възможно изключение — вътрешния дизайн. Най-позитивният извод, до който успях да стигна, е това, което наричам „теория за канарчето в каменовъглената мина“. Според тази теория, хората на изкуството са нужни на обществото, защото са много чувствителни. Те са свръхчувствителни. Те обръщат коремите нагоре, като канарче в мина, пълна с отровен газ, дълго преди по-солидните типове изобщо да си дадат сметка, че има някаква опасност.

Най-полезното нещо, което бих могъл да направя преди тази среща, щеше да е да обърна корема нагоре. От друга страна, хиляди творци обръщат коремите нагоре всеки ден и изглежда никой не им обръща внимание.

Ако искате да чуете външно мнение за професията си, наели сте не този, когото трябва. Аз имам същото образование, повече или по-малко, каквото имате и вие. Основният ми предмет в колежа беше

химия. Х. Л. Менкен е започнал като химик, също и Хърбърт Уелс. Баща ми каза, че ще ми помогне да платя образованието си в колежа, само ако уча нещо сериозно. Това беше в края на трийсетте. По онова време „Рийдърс Дайджест“ хвалеше чудните неща, които германците правят с химикалите. Химията, очевидно, беше бъдещето. Както и немския. Записах се в Корнел, за да уча химия и немски.

Всъщност за мен, като писател, се оказа много добре, че учих физически науки, вместо английски език. Пишех за свое собствено удоволствие. Нямаше добродушен професор по английски, който да ми каже, за мое собствено добро, колко ужасно в действителност е писането ми. И нямаше професор, който да ми нарежда какво да чета. Така писането и четенето за мен бяха чисто удоволствие. Прочетох „Мадам Бовари“ едва миналата година. Това е много добра книга. Бях чел, че е такава.

В дните, когато учех химия, бях и технократ. Вярвах, че учените ще хванат Бог натясно и ще го фотографират на цветен филм не покъсно от 1951 година. Подигравах се на колегите си от студентското братство в Корнел, които пилееха силите си за незначителни предмети като социология, политика и история. И литература. Казвах им, че цялата власт в бъдеще ще принадлежи по право на химиците, физиците и инженерите. Колегите ми от братството знаеха повече от мен за бъдещето и употребата на властта. Сега са богати и имат власт. Всички те станаха адвокати.

* * *

Поканихте ме тук в годините на залеза ми като писател. Сега съм на четирийсет и шест. Ф. Скот Фицджералд на моята възраст беше мъртвец. Също и Антон Чехов. И Д. Х. Лоурънс. Както и Джордж Оруел — мъж, от когото се възхищавам повече, отколкото от почти всеки друг. Физиците живеят по-дълго от писателите, общо взето. Коперник е умрял на седемдесет. Галилео е умрял на седемдесет и осем. Исак Нютон е умрял на осемдесет и пет. Живели са толкова дълго, преди да бъдат открити чудесата на съвременната медицина. Помислете колко дълго биха живели със сърдечни трансплантации.

Нарекохте ме хуманист и аз съм се интересувал донякъде от хуманизъм и съм разбрал, че хуманист е човек, който силно се интересува от човешките същества. Кучето ми е хуманист. Името му е Санди. Той е овчарско куче. Знам, че Санди е глупаво име за овчарско куче, но това е положението.

Един ден, когато преподавах творческо писане в Университета на Айова в град Айова, си дадох сметка, че Санди никога не е виждал голям хищник. Не беше и подушвал такъв. Предположих, че ще загуби ума и дума от вълнение и го заведох в малкия градски зоопарк, за да види две черни мечки в клетка.

— Ей, Санди — казах му на път за зоопарка, — само чакай да видиш и подушиш.

Онези мечки въобще не го заинтригуваха, макар и да бяха на сантиметри от него. Миризмата беше достатъчно силна, за да ме събори. Санди обаче сякаш не забелязваше. Беше твърде ангажиран да наблюдава хората.

Повечето хора също се интересуват от други хора. Или поне това съм установил от опита си в играта на писане. Ето защо беше толкова интелигентно от наша страна да изпратим на Луната човешки същества, а не инструменти. Повечето хора не се интересуват от инструменти. Едно от нещата, които казвам на начинаещите писатели, е това: „Ако описвате природен пейзаж или градски пейзаж, или морски пейзаж, винаги слагайте някъде Там човешко същество. Защо? Защото читателите са човешки същества, които се интересуват предимно от човешки същества. Хората са хуманисти. Тоест, *повечето* са хуманисти“.

Малко преди да дойда на тази среща от Кейп Код, получих следното писмо:

Скъпи господин Вонегът,

С интерес прочетох обявата за беседата, озаглавена „Добродетелният учен“, която ще изнесете вие, Иймс и Дрекслър на срещата на Обществото на американските физици. За жалост, тази година няма да присъствам на срещата. Все пак, като физик хуманист, много бих желал да получа копие от беседата. Благодаря ви предварително.

Искрено ваш
Джордж Ф. Норуд, младши
асистент по физика
Университет на Маями
Корал Гейбълс, Флорида

Ако професор Норуд е физик хуманист, той е точно това, което един добродетелен физик би трябвало да бъде. Да си хуманен физик, между другото, е добър начин да получиш две нобелови награди, вместо само една. Какво прави един хуманен физик? Ами какво: наблюдава хората, слуша ги, мисли за тях, желае за тях и планетата им най-доброто. Не би помогнал съзнателно на политиците и военните да нараняват хора. Ако открие техника, която очевидно би наранила хората, не го казва на никого. Знае, че един учен може да бъде съучастник на най-зловещите убийства. Това е достатъчно просто, разбира се. Достатъчно ясно.

* * *

Поканен съм тук, струва ми се, преди всичко заради книгата ми, озаглавена „Котешка люлка“. Тя все още се издава, така че ако се втурнете навън, за да си я купите, няма да се разочаровате. Тя е за един старомоден учен, който не се интересува от хората. В средата на един ужасен семеен спор той задава въпрос за костенурките. Въобще не е ставало дума за костенурки. Старецът обаче изведнъж пожелава да научи следното: когато костенурките скриват главите си, гръбначният им стълб свива ли се или се сгъва?

Този разсеян старец, който не дава пет пари за хората, открива вид лед, който остава стабилен на стайна температура. Той умира и някакви идиоти се сдобиват със субстанцията, която наричам „лед-9“. Идиотите в края на краищата пускат малко от леда в морето и водите на Земята замръзват — това е краят на живота на Земята такъв, какъвто го познаваме.

Тази хубава идея ми дойде, докато работех като човек за връзки с обществеността в „Дженеръл Електрик“. Тогава пишех материали за

популяризиране на лабораторията, в която работеше брат ми. Там чух една история, че Хърбърт Уелс посетил лабораторията в началото на трийсетте.

В „Дженеръл Електрик“ се разтревожили заради посещението му, защото не знаели как да го забавляват. Компанията казала на Ървинг Лангмюър, който беше най-важният човек в Скенектади, единственият лауреат на Нобелова награда от частната индустрия, че трябва да забавлява Уелс. Лангмюър не искал да го прави, но въпреки това съвестно опитал да измисли развлечения за господин Уелс. Измислил научнофантастичен разказ, който, надявал се, господин Уелс щял да поиска да напише. Разказът бил за вид лед, който остава стабилен при стайна температура. Господин Уелс не се вдъхновил от идеята. По-късно умрял, както и Лангмюър. След като Лангмюър умря, аз си казах, добре, мисля, че може би аз ще напиша разказ.

Докато пишех за „лед-9“, се случи да отида на един коктейл, където се запознах с един кристалограф. Казах му за леда, който е стабилен при стайна температура. Той остави чашата си на рафта над камината. Седна на кресло в ъгъла. В продължение на половин час не проговори на никого и не промени изражението си. След това стана, върна се до камината, взе си чашата и ми каза:

— Не.

„Лед-9“ се оказа невъзможен.

Както и да е, други научни открития са били почти също толкова ужасни. Идеята за „лед-9“ има някаква морална стойност, макар и в научно отношение да е чиста глупост.

* * *

Вече нарекох измисления изобретател на измисления „лед-9“ „старомоден учен“. Някога имаше немалко морално невинни учени като него. Вече няма. По-младите учени са крайно чувствителни по отношение на моралните последици от всичко, което правят. Моят измислен старовремски учен зададе, наред с другото, следния въпрос: „Що е грях?“ Зададе въпроса подигравателно, сякаш идеята за греха е остаряла, като рицарската броня. Младите учени, струва ми се, са

запленени от идеята за греха. Те смятат, че това е всичко човешко, което сериозно застрашава планетата и живота на нея.

Докато работех в „Дженеръл Електрик“, много след Втората световна война, по-възрастните учени бяха общо взето спокойни, а по-младите нерядко бяха тревожни. Младите горяха от желание да обсъждат въпроса, например, дали атомната бомба е грях или не е.

Дейвид Лилиентал, първият председател на Комисията по атомна енергия, каза, че смята да напусне работата си, за да може да говори свободно, а учените от „Дженеръл Електрик“ се събраха и поканиха заедно Лилиентал да дойде в Скенектади, за да говори пред тях. Искаха да чуят какво ще каже за бомбата, след като вече е свободен да говори каквото си поиска. Лилиентал прие поканата. Младите учени наеха един киносалон. Вечерта, когато Лилиентал се бе съгласил да говори свободно, салонът се препълни до пръсване.

Публиката беше смълчана, развълнувана, изплашена, изпълнена със страхопочитание и надежда. Първото изречение на Лилиентал, доколкото си спомням, беше: „Най-напред, позволете ми да кажа, че не виждам смисъл да се потапяме в съжаления“. След това разказа на учените и техните съпруги, техните млади съпруги, за чудесните приложения, които може да има атомната енергия за мирни цели. Разказа за един лагер, покрит с радиоактивен изотоп и търкулнат в улей. Благодарение на атомната енергия, можели да се направят много точни изследвания на износването както на лагера, така и на улея.

Също така разказа за един продавач на яйца, който имал тумор, голям колкото пъпеш. Този човек, който трябвало да умре, бил поканен да изпие атомен коктейл. Туморът изчезнал напълно само за броени дни. Продавачът на яйца умрял въпреки всичко. Лилиентал и другите като него сметнали експеримента за много окуражаващ.

Не съм виждал някога по-потисната публика да напуска киносалон. „Дневникът на Ан Франк“ е лековата комедия в сравнение с изпълнението на Лилиентал пред онази аудитория, онази вечер, в онзи град, в който науката беше всичко. Младите учени и техните съпруги бяха научили нещо, което повечето учени сега осъзнават — че шефовете им не са непременно морални и чувствителни хора с въображение. Попитайте Вернер фон Браун. Неговият шеф го е накарал да изстрелва ракети по Лондон. Старомодният учен, който описвам в „Котешка люлка“, е продукт на Голямата депресия, Втората

световна война и някои други неща, разбира се. Настроенията на хората на техниката от Втората световна война могат да бъдат изразени с лозунгите: „Можем“ и „С трудните неща се справяме веднага. За невъзможните е нужно малко време“.

Втората световна война беше война срещу злото в чист вид. Казвам го сериозно. Никога не е имало нужда от морализиране. И най-ужасното нещо, което можеш да направиш на такъв зловец враг, не е достатъчно ужасно. Тази морална увереност и безсърдечието, което тя поражда, не са изчезнали непременно след спечелването на войната. Добродетелните учени обаче престанаха да казват „Можем“.

* * *

Не намирам морализирането от тази трибуна за особено приятно. Истината е, че досега морализирането не е било в стила ми. Изглежда обаче, че хората, особено хората от университетите, искат тези, които им четат лекции, да слагат в края поука.

Един от най-големите ми провали при публични речи досега беше миналото лято в университета „Валпарайсо“ в Индиана, където говорих пред конгрес на редакторите на колежански вестници. Казах множество ужасно смешни неща, но аплодисментите в края на краищата бяха вяли. След това попитах един от домакините си по какъв начин съм обидил аудиторията. Отговори ми, че се надявал да чуе морализиране. Бяха ме наели като моралист.

Когато сега говоря пред студенти, аз им казвам да не вземат повече, отколкото им е нужно, да не са алчни. Казвам им да не убиват, дори и при самозащита. Казвам им да не замърсяват водата и атмосферата. Казвам им да не обират държавната хазна. Казвам им да не работят за хора, които замърсяват въздуха и водата или крадат от държавната хазна. Казвам им да не извършват военни престъпления и да не помагат на други да извършват военни престъпления. Тези поучения се приемат много добре. Те, разбира се, са ехо на това, което младите казват сами на себе си.

Наскоро ме посети един приятел от Скенектади и ме попита следното:

— Защо с всяка изминала година по-малко и по-малко млади американци се заемат с наука?

Отговорих му, че младите са впечатлени от процеса срещу военните престъпления в Нюрнберг. Че се опасяват, защото научната кариера много лесно може да доведе до извършването на военни престъпления. Не желаят да работят по разработването на нови оръжия. Не искат да правят открития, които ще доведат до усъвършенстване на съществуващите оръжия. Не желаят да работят за корпорации, които замърсяват водата и въздуха или крадат от държавната хазна. И се ориентират към други области. Стават физици, които са толкова добродетелни, че изобщо не се занимават с физика.

В университета на Мичиган „Ан Арбър“ студентите вдигнаха огромен шум, защото университетът работел по тайни правителствени задачи. Говорих с някои от студентите за протестите, които бяха против търсачите на таланти от „Дау Кемикъл“, производители и на напалм, наред с другите неща. Предложих мнението, че нападението над човек от „Дау“ е равносилно на нападение над разпоредител в театъра или портиер. Не смятах, че такъв човек може да означава каквото и да било.

Отбелязах факта, че по време на протестите срещу „Дау“ в Харвард преди две години самият изобретател на напалма се е разхождал необезпокояван сред тълпата демонстранти. Не смятах, че това е достоен за укор факт. Виждах го като морален куриоз и не исках да кажа на студентите от „Ан Арбър“, че на изобретателя на напалма е трябвало да бъде даден добър урок. Не бях сигурен какво мисля.

На следващия ден получих писмо, в което се казваше следното:

Уважаеми господин Вонегът,

Вчера чух речта ви в зала „Кентърбъри“ и трябва да призная, че бях поразен от факта, че Луис Фрейзър се е разхождал необезпокояван сред демонстрантите от Харвард. Въпросът ви защо студентите не протестират срещу учените, които изобретяват оръжия, е смущаващ и труден. Мога да отговоря само така — мисля, че би трябвало да го правим. Познавате ли обаче Луис Фрейзър? Аз не го познавам лично, но до тази година бях в Харвард и

слушах лекциите по органична химия на стареца. От този ограничен контакт и нещата, които съм чувал, мога да съдя, че един протест срещу него би бил безсмислен. В аудиторията той е много забавен и симпатичен човек. Не мога да си представя, че би разбрал подобен протест. Освен това оставя впечатление, което пречи да бъде използван като символ. За разлика от него, хората на „Дау“ са такива прекрасно безлични представителни продукти на системата, че е много лесно да протестираш срещу тях пряко и символично.

С това писмото свършва.

Това писмо ми помогна да разбера, че Фрейзър и другите старомодни учени като него са невинни като Адам и Ева. Няма нищо греховно във факта, че доктор Фрейзър е изобретил напалма. Учените никога повече няма да са толкова невинни. За разлика от тях, всеки млад учен в наши дни, ако бъде помолен от военните да изобрети оръжие за терор от ранга на напалма, ще заподозре, че може би извършва съвременен грях. Бог да го поживи за това.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.